Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 17305
Хмельницького національного університету
д.е.н., професору Ларисі ЛЮБОХИНЕЦЬ

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту та адміністрування Хмельницького національного університету Валентини Василівни Стадник на дисертаційну роботу Соломка Дениса Володимировича на тему: «Інструменти підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях»,
подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

1.Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямами науково-дослідних робіт

Розвиток малого підприємництва на сільських територіях є одним із ключових чинників їх економічної диверсифікації, забезпечення зайнятості населення та підвищення стійкості сільських громад до кризових явищ. Водночас наявна система підтримки підприємництва на селі значною мірою зберігає уніфікований характер – застосування однакового набору інструментів незалежно від специфіки конкретної території, що знижує її результативність. Сільські громади істотно різняться за своїм ресурсним потенціалом, бар'єрами розвитку та перспективними напрямами діяльності, а отже, потребують диференційованого, адресного підходу до підтримки. Додаткової гостроти проблемі надають виклики воєнного та повоєнного періоду, що посилюють обмеження розвитку підприємництва в сільській місцевості. За таких умов розроблення науково-методичного інструментарію, який дозволяв би обґрунтовувати склад і спрямованість інструментів підтримки відповідно до особливостей кожної громади, є актуальним науковим завданням, що має важливе теоретичне й прикладне значення. Це зумовлює своєчасність і доцільність рецензованого дослідження.

Актуальність теми додатково підтверджується зв'язком дослідження із планом науково-дослідних робіт Хмельницького національного університету. Результати дослідження Соломка Дениса Володимировича знайшли відображення при виконанні науково-дослідної теми «Формування стратегії

забезпечення економічної безпеки підприємства» (ДР № 0125U003350), в межах якої автором обґрунтовано профільноорієнтований підхід до диференційованого добору інструментів підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях залежно від підприємницького потенціалу та бар'єрного профілю сільської територіальної громади, а також науково-дослідної теми: «Стратегізація управління потенціалом підприємницьких структур у післявоєнній відбудові економіки України на засадах інноваційності» (ДР № 125U003292) – в її межах автором розроблено науково-методичний підхід до оцінювання підприємницького потенціалу сільських територіальних громад із розмежуванням показників наявності ресурсів та рівня їх використання, що дає змогу виявляти невикористані резерви розвитку підприємництва. Обґрунтовано рекомендації щодо визначення стратегічних пріоритетів підтримки малого підприємництва з урахуванням потенціалу та бар'єрного профілю громад, активізації інноваційних підприємницьких ініціатив і консолідації ресурсів для реалізації спільних інвестиційних проєктів у контексті післявоєнної відбудови економіки України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації Д.В.Соломка, характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості, що забезпечується коректним застосуванням методології дослідження, репрезентативністю використаної інформаційної бази та внутрішньою логічною узгодженістю отриманих результатів.

Методологічною основою дослідження слугував системний підхід, доповнений комплексом загальнонаукових і спеціальних методів, добір яких відповідає поставленим завданням. Теоретичні положення обґрунтовано із застосуванням історичного, компаративного та термінологічного аналізу, а також інституційного підходу; аналітична частина спирається на методи статистичного аналізу, систематизації та логічного аналізу; конструктивна частина – на методи операціоналізації, бального оцінювання, матричного й структурно-логічного моделювання, а також аналіз нормативно-правових джерел. Таке поєднання методів є адекватним змісту дослідження й забезпечує обґрунтованість переходу від теоретичних засад до прикладних рекомендацій.

Достовірність результатів підтверджується використанням широкої та надійної інформаційної бази, яка охоплює наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, чинні нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, а також стратегії розвитку територіальних громад. Заслуговує на увагу критичний підхід здобувача до статистичних джерел: виявлення методологічної непорівнянності динамічних рядів показників діяльності фізичних осіб-підприємців починаючи з 2022 року

свідчить про глибоке розуміння природи використовуваних даних та обережність у їх інтерпретації, що підвищує достовірність зроблених висновків.

Особливо слід відзначити, що обґрунтованість ключових положень третього розділу забезпечена їх апробацією на реальному емпіричному матеріалі. Запропоновану методику оцінювання підприємницького потенціалу застосовано до трьох сільських громад Хмельницької області, які за результатами оцінювання посіли різні позиції в матриці «потенціал – бар'єрність». Переконливим аргументом на користь достовірності методики є те, що отримані за нею оцінки узгодилися з результатами незалежно проведених SWOT-аналізів стратегій розвитку цих громад. Таке зіставлення з незалежним джерелом є формою верифікації, що суттєво підвищує довіру до запропонованого інструментарію й засвідчує його спроможність адекватно відображати реальний стан громад.

Висновки дисертації логічно випливають зі змісту роботи, узгоджуються між собою та з поставленими завданнями. Кожне із сформульованих завдань знайшло відображення у відповідних результатах, а загальні висновки концентровано відтворюють основні наукові й практичні здобутки дослідження. Положення наукової новизни коректно співвіднесені із завданнями та підкріплені матеріалом відповідних розділів, що свідчить про цілісність і внутрішню несуперечливість роботи.

Наведене дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є достатньо обґрунтованими й достовірними.

3.Структура та зміст дисертаційної роботи

Дисертація Соломка Дениса Володимировича побудована у традиційному науковому форматі та складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 282 сторінки. Робота містить 41 таблицю та 31 рисунок; анотацію, розміщену на 14 сторінках; список використаних джерел, що налічує 190 позицій і розміщений на 24 сторінках; 8 додатків, розміщених на 20 сторінках. Основна частина дисертації від вступу до завершення висновків становить 221 сторінку.

За своєю структурою, логікою побудови та змістовим наповненням дисертаційна робота повністю узгоджується з темою дослідження, поставленою метою, сформульованими завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Анотація дисертації українською мовою викладена чітко, логічно та змістовно. У ній відображено загальну характеристику дослідження, зміст розділів, ключові результати, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також наведено ключові слова за темою дисертації.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову

новизну та практичне значення одержаних результатів. Цільові настанови роботи узгоджені між собою, а завдання логічно охоплюють усі етапи дослідження.

Перший розділ «Теоретико-методичні основи підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях» присвячено теоретичному підґрунтю дослідження. У ньому розкрито еволюцію наукових поглядів на підприємництво як джерело економічного розвитку, обґрунтовано доцільність застосування інституційного підходу до дослідження підприємництва на сільських територіях, а також розглянуто специфіку, форми й завдання його підтримки. Заслуговує на увагу авторське трактування еволюції теорій підприємництва як процесу послідовного розширення його функціональної ролі, а також обґрунтування доцільності застосування логіки територіально орієнтованого розвитку (place-based development), що створює теоретичне підґрунтя для подальшого обґрунтування адресного підходу до підтримки. Слушною є теза про те, що підтримка підприємництва на селі має спрямовуватися не лише на окремих суб'єктів господарювання, а на формування та реалізацію підприємницького потенціалу громади в цілому.

Другий розділ «Аналіз стану, тенденцій та умов розвитку малого підприємництва в Україні» містить ґрунтовний аналітичний матеріал. У ньому здійснено статистичну оцінку функціонування малого підприємництва у структурно-динамічному вимірі, систематизовано бар'єри його розвитку та проаналізовано результативність наявних інструментів підтримки. Переконливим є виявлення автором методологічної непорівнянності динамічних рядів показників діяльності фізичних осіб-підприємців починаючи з 2022 року та обґрунтування тези про неповноту статистичного відображення діяльності наймасовішої категорії підприємництва як самостійний бар'єр для формування адресної політики. Науково вартісним є також запропоноване розмежування понять «проблема», «бар'єр» і «виклик» як послідовних ланок причинно-наслідкового ланцюга та систематизація бар'єрів за трьома вимірами. Логічно завершує розділ аналіз результативності інструментів підтримки на основі її сутнісного трактування та оцінювання за трьома вимірами – релевантністю, доступністю й дієвістю, що дозволяє не лише констатувати, а й локалізувати причини недостатньої результативності.

Третій розділ «Обґрунтування інструментів і організаційних форм підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях» є ключовим і містить основні конструктивні результати дослідження. У ньому розроблено методику оцінювання підприємницького потенціалу сільських громад, особливістю якої є розмежування показників наявності та використання ресурсу, що дає змогу виявляти невикористаний резерв розвитку. На основі оцінювання потенціалу й бар'єрного профілю та позиціонування громади в матриці «потенціал – бар'єрність» обґрунтовано профільно-орієнтований підхід до добору інструментів підтримки, що дозволяє диференціювати їх склад,

черговість і джерела ресурсного забезпечення залежно від типу громади. Особливу практичну цінність має обґрунтування організаційних інструментів, диференційованих за типами громад: автор переконливо показує, що громади з різними профілями потребують інструментів не лише різного складу, а й різної природи – розбудови інноваційного середовища, активації наявних резервів або консолідації ресурсів. Завершується розділ обґрунтуванням організаційно-інституційного забезпечення підходу, причому автор слушно доводить можливість його впровадження в межах наявної нормативно-правової бази, без потреби в спеціальному законодавстві.

Зміст розділів викладено послідовно й аргументовано, кожен наступний розділ логічно спирається на результати попереднього. Текст супроводжується таблицями та рисунками, які унаочнюють результати дослідження. Робота засвідчує здатність автора як до теоретичного узагальнення, так і до розв'язання конкретних прикладних завдань.

4. Наукова новизна та теоретична значущість дисертації

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних засад та обґрунтуванні методичних і прикладних рекомендацій щодо вдосконалення підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях на основі профільно-орієнтованого підходу. Сукупність отриманих автором результатів становить вагомий внесок у розвиток теорії та методики підтримки підприємництва на сільських територіях.

Найістотнішим результатом, що визначає новизну дослідження, є вдосконалення науково-методичних засад обґрунтування інструментів підтримки в частині запровадження профільно-орієнтованого добору. На відміну від наявних уніфікованих підходів, він передбачає добір інструментів відповідно до діагностованого профілю кожної громади – на основі оцінювання її підприємницького потенціалу та бар'єрного профілю з подальшим позиціонуванням у матриці «потенціал – бар'єрність» – і дає змогу диференціювати склад, черговість та джерела ресурсного забезпечення інструментів залежно від типу громади. Цінність цього результату полягає в тому, що він забезпечує методичний перехід від декларативної тези про адресність підтримки до її практичної реалізації у вигляді відтворюваної процедури.

Істотну новизну має також удосконалена методика оцінювання підприємницького потенціалу сільської громади, особливістю якої є розмежування в межах кожної складової потенціалу показників наявності ресурсу та показників його використання. На відміну від традиційних методик, що фіксують лише наявний рівень потенціалу, такий підхід дає змогу виявляти невикористаний резерв – розрив між наявністю ресурсу й рівнем його залучення, – що має безпосереднє прикладне значення для визначення пріоритетних напрямів підтримки. Цьому результатові передує вдосконалене

трактування самого поняття підприємницького потенціалу сільської громади, що розглядається як інтегрована система ресурсних, людських, інституційних, інфраструктурних, соціальних та інноваційних можливостей.

У роботі дістало подальшого розвитку обґрунтування організаційних інструментів підтримки в частині їх диференціації за типами громад: автором показано, що громади з різними профілями потребують інструментів не лише різного складу, а й різної природи – розбудови середовища для інновацій, активації наявних резервів через добір організаційних форм або консолідації ресурсів. Цей результат має самостійну теоретичну цінність, оскільки виводить ідею диференціації підтримки на новий рівень – від добору наявних інструментів до обґрунтування того, які організаційні механізми доцільно розробляти для громад різних типів.

Заслуговують на позитивну оцінку й результати аналітичного характеру: удосконалення методичного забезпечення статистичного аналізу малого підприємництва в частині врахування зіставності динамічних рядів, розвиток понятійно-методичного апарату аналізу бар'єрів розвитку підприємництва, а також удосконалення методичного підходу до оцінювання результативності інструментів підтримки за трьома вимірами. Ці результати не лише забезпечують аналітичне підґрунтя для конструктивної частини роботи, а й мають самостійне значення для методики аналізу стану підприємництва.

Теоретична значущість дисертації Соломка Д.В. полягає в тому, що запропонований профільно-орієнтований підхід розвиває теоретичні уявлення про механізми підтримки підприємництва на сільських територіях, поєднуючи положення інституційної теорії, концепцій ендогенного розвитку та логіки територіально орієнтованого розвитку в цілісну методичну конструкцію. Робота поглиблює розуміння підприємницького потенціалу громади як об'єкта підтримки й пропонує теоретично обґрунтований інструментарій його оцінювання та активізації.

5. Практичне значення отриманих результатів дослідження

Практичне значення дисертаційного дослідження Соломка Д.В. визначається тим, що основні його положення доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, придатних для безпосереднього застосування в практиці управління розвитком сільських територій. Важливою перевагою запропонованого інструментарію є його універсальний характер: розроблена методика оцінювання потенціалу та профільно-орієнтований підхід до добору інструментів можуть застосовуватися до будь-якої сільської громади, а не лише до тих, на прикладі яких здійснювалася апробація.

Запропонована методика оцінювання підприємницького потенціалу є придатним для практичного використання інструментом самодіагностики, який дозволяє громаді визначити свої сильні та слабкі складові, виявити невикористані резерви й обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку

підприємництва. Істотним є й те, що розроблений інструментарій не потребує створення нових інституцій чи ухвалення спеціального законодавства, а може бути вбудований у наявні управлінські процедури – насамперед у процес розроблення стратегій розвитку територіальних громад, доповнюючи передбачений ними аналіз потенціалу та SWOT-аналіз кількісною, структурованою основою. Це робить результати дослідження реалістичними для впровадження за наявних організаційних та правових умов.

Практичну цінність має обґрунтована в роботі рівнева структура впровадження підходу, яка визначає можливості його застосування на рівні громади (самодіагностика й планування), району та області (порівняння громад і диференційований розподіл ресурсів підтримки) і держави (типологізація громад та адаптація загальнонаціональних інструментів). Це дозволяє використовувати результати дослідження не лише окремими громадами, а й органами управління вищого рівня для узгодження політики підтримки підприємництва.

Упровадження одержаних результатів сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень щодо підтримки малого підприємництва на рівні територіальних громад, раціональнішому використанню обмежених ресурсів підтримки через їх спрямування відповідно до профілю громади, а також підвищенню узгодженості політики підтримки між різними рівнями управління. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування, районними та обласними адміністраціями при формуванні й реалізації політики підтримки підприємництва на сільських територіях. Їх практичну цінність підтверджено довідкою про впровадження у практику діяльності Деражнянської міської ради Хмельницької області – у частині застосування науково-методичних рекомендацій щодо оцінювання підприємницького потенціалу громади, визначення резервів його реалізації та систематизації бар’єрів розвитку малого підприємництва в сільських населених пунктах. Запропонований профільно-орієнтований підхід до добору інструментів підтримки підприємництва використано під час підготовки пропозицій щодо інформаційно-консультаційного супроводу підприємців, полегшення доступу до ресурсів, розвитку кооперації та взаємодії органу місцевого самоврядування із суб’єктами малого підприємництва (№ 12-Д від 5 травня 2026 р.), а також у навчальний процес Хмельницького національного університету при викладанні дисциплін «Підприємництво», «Стратегічне управління», «Управління бізнес-процесами», «Антикризове управління» та «Управління проєктами» (довідка про впровадження №035/80 від 28.09.2026 року).

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 7 праць загальним обсягом 3,58 друк. арк., з яких особисто автору належить 2,68 друк. арк., в тому числі: 4 статей у наукових фахових виданнях обсягом 3,08 друк. арк., з яких особисто автору належить 2,38 друк. арк.; 3 – за матеріалами конференцій та в інших виданнях обсягом 0,53 друк. арк., внесок автора – 0,53 друк. арк.

Характер видань, у яких опубліковано результати дослідження, а також зміст наукових праць відповідають встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Опубліковані матеріали повною мірою відображають основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до вимог.

7.Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікації здобувача свідчать про відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Автор дотримується вимог академічної доброчесності, коректно використовує наукові джерела, належним чином оформлює цитування та посилання. Дисертаційна робота є и самостійно виконаним, оригінальним науковим дослідженням, що не містить порушень принципів академічної доброчесності.

8.Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота Соломка Д. В. виконана державною мовою. Текст дисертації викладено у науковому стилі, чітко, послідовно та логічно, мова є грамотною, коректною і достатньо виразною. Дисертаційна праця характеризується єдністю форми та змісту, внутрішньою логікою побудови, структурною впорядкованістю та відповідністю поставленій меті й завданням дослідження. Наукова новизна одержаних результатів, сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості, підтверджуються використанням сучасного методичного інструментарію, аналітичних узагальнень, статистичних даних і результатів апробації.

9.Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Соломка Дениса Володимировича засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

10. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи роботу Соломка Д.В., все ж доцільно висловити низку зауважень; вони є дискусійними і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, проте потребують уваги автора.

1. Запропонована методика оцінювання підприємницького потенціалу ґрунтується на бальній шкалі з використанням експертних оцінок, що неминуче привносить елемент суб'єктивності: оцінки, виставлені різними експертами, можуть дещо різнитися. Автор обґрунтовано визнає це обмеження, однак у роботі доцільно було б приділити більше уваги процедурам підвищення об'єктивності оцінювання – зокрема залученню кількох експертів, узгодженню їхніх оцінок чи перевірці узгодженості суджень.

2. Дискусійним є застосування в методиці рівних вагових коефіцієнтів для всіх складових підприємницького потенціалу. Хоча автор аргументує цей вибір, припущення про однакову значущість усіх складових є певним спрощенням, оскільки для громад різних типів вагомість окремих складових (наприклад, ресурсної чи інституційної) може бути неоднаковою. Доцільно було б розглянути можливість диференціації ваг залежно від типу території.

3. Апробацію методики здійснено на прикладі трьох сільських громад, що належать до однієї області. Такий вибір дозволив продемонструвати працездатність підходу на громадах різних типів, проте обмежує можливості узагальнення отриманих результатів. Розширення апробації на громади інших регіонів, що відрізняються природно-ресурсними та соціально-економічними умовами, посилило б доказову базу дослідження.

4. Матриця позиціонування оперує чотирма узагальненими типами громад, тоді як реальні громади можуть посідати проміжні позиції між цими типами. У роботі доцільно було б докладніше розкрити, яким чином здійснюється добір інструментів для громад, що розташовані поблизу меж між квадрантами матриці або мають нетипове поєднання характеристик.

5. Запропонований механізм спільних інвестицій для громад проблемної позиції обґрунтовано переважно на концептуальному рівні. Було б доцільно глибше розкрити організаційно-правові та фінансові аспекти його реалізації – зокрема порядок розподілу ризиків і вигід між учасниками та механізми забезпечення довіри між ними, що є особливо важливим з огляду на справедливо відзначену самим автором обмеженість соціального капіталу в таких громадах.

Висловлені зауваження й наведені дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують її наукової й практичної цінності, а радше окреслюють перспективні напрями подальших досліджень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Соломка Дениса Володимировича на тему «Інструменти підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що має теоретичне й прикладне значення. У роботі розв'язано актуальне наукове завдання – обґрунтування профільно-орієнтованого підходу до добору інструментів підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях, що передбачає оцінювання підприємницького потенціалу та бар'єрного профілю громад, диференційований добір інструментів відповідно до їх профілю та організаційно-інституційне забезпечення його впровадження.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими та достовірними, що забезпечується коректним застосуванням методології дослідження, надійною інформаційною базою й апробацією основних результатів на реальному емпіричному матеріалі. Робота характеризується внутрішньою логічною цілісністю, а її результати становлять вагомий внесок у розвиток теорії та методики підтримки підприємництва на сільських територіях.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та галузі знань 07 «Управління та адміністрування». За змістом, структурою, обсягом та оформленням робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора 13 філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами). Зазначене дає підстави для висновку, що автор дисертації, Соломко Денис Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Рецензент:
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та адміністрування
Хмельницького національного
університету Валентина СТАДНИК

Підпис дійсний
Відділ кадрів

Підпис Стадник В.В. засвідчую